

лабораторного вивчення зібраних зразків для детального вивчення морфологічних і фізико-хімічних властивостей всіх типів та підтипів ґрунтів губернії. Скорочений варіант досліджень став основою ґрунтової карти губернії, представленої влітку 1915 р. губернській земській управі.

Значення робіт земських статистиків з вивчення ґрунтів губерній висвітлено у дослідженнях історика аграрної науки В.А. Вергунова. Ним вказується, що перший підручник з ґрунтознавства на державній мові, виданий А.Г. Терниченком у 1919 р., побудований саме на результатах земського ґрунтознавства. В оцінці ґрунтознавчих робіт, що виконувалися земськими статистиками, вчений наводив посилання на публікації Г.Г. Махова, в яких дослідження ґрунтів оцінючно-статистичним бюро Чернігівського губернського земства у 1903–1911 р. називається найбільш значущим для становлення ґрунтознавства в Україні.

СТАНОВЛЕННЯ ДОСЛІДНОГО ГОСПОДАРСТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВІДДІЛЕННЯ КИЇВСЬКОГО ПОЛІТЕХНІЧНОГО ІНСТИТУТУ: РОЛЬ ДИРЕКТОРА ІНСТИТУТУ В. Л. КІРПІЧОВА У ЦЬОМУ ПРОЦЕСІ

Радогуз С.А.

*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут» (м. Харків)*

Київський політехнічний інститут (КПІ) відкрито згідно урядової постанови від 31 січня 1898 р., восени того ж року [1, с. 4]. Згідно цього ж наказу дочасно директором інституту призначався таємний радник, директор та професор Харківського практичного технологічного інституту (ХПТІ) В.Л. Кірічов. Невдовзі Віктор Львович переїхав до Києва, де розпочав приймати активну участь у роботі над будівництвом та організацією інституту.

Згідно Положення, передбачалося що інститут складатиметься із чотирьох відділень: механічного, хімічного, інженерного та сільськогосподарського. Організація двох останніх виявилася досить складним завданням. Ця робота присвячена створенню сільськогосподарського відділення інституту, та безпосередній участі В.Л. Кірічова у цьому процесі. Варто зауважити, що вчений був великим прихильником розвитку вітчизняного сільськогосподарського машинобудування. Відомо, що він навіть запропонував увести на механічному відділенні КПІ курс проектування сільськогосподарських машин з метою ознайомлення механіків із способами їхнього виготовлення, для чого запросив до інституту інженера-механіка К.Г. Шиндлера, який працював лаборантом при станції для випробовування сільськогосподарських машин у ХПТІ [2, с. 157]. На думку вченого, це сприяло б поширенню механізації у сільському господарстві [1, с. 30]. Наприкінці XIX – на початку XX ст.ст. ця галузь машинобудування Російської імперії залишалася чи не найбільш відсталою. Віктор Львович усіма силами намагався

усунути суперечність, коли в країні із розвинутим сільським господарством використовувалися застарілі методи землеробства. Тож практичні роботи з випробовування сільськогосподарських машин вчений вважав однаково важливими і для сільськогосподарського, і для механічного відділень [1, с. 30].

Багато клопітких завдань створювала безпосередня організація сільськогосподарського відділення. Головною проблемою став пошук території для організації дослідного господарства. Спочатку В.Л. Кіріпчов намагався знайти необхідну ділянку на околицях Києва [3, арк. 97; 4, арк. 81]. Однак виявилось, що на більшості доступних ділянок ґрунт був переважно піщаним і бідним, а головне – нетиповим для господарств, що знаходилися на півдні імперії [5, арк. 1; 7, арк. 1]. Тож вчений вирішив розширити коло пошуку [5, арк. 13]. У зв'язку з цим, у поле зору директора інституту потрапив маєток (960 десятин землі), який належав Полтавському земству [5, арк. 8]. Його було пожертвувано на користь земства для влаштування в ньому навчальних і благодійних закладів [5, арк. 13–14 зв., 22]. Дослідження землі професором землеробства П.Р. Сльозкіним підтвердили, що маєток цілком підходить для облаштування дослідної ферми. У зв'язку з цим В.Л. Кіріпчов вів численну переписку із Полтавським земством, особисто приїздив для участі у земських зібраннях [5, арк. 14]. Було навіть розроблено угоду щодо передачі землі, яка містила достатньо вигідних умов для Полтавської губернії [5, арк. 17–18, 42–43 зв.]. Однак цим планам так і не вдалося бути втіленими в життя. У Полтавському земстві виявилися завзяті супротивники передачі землі інституту [6, арк. 1 зв.].

Зрештою до директора інституту прийшла ідея щодо вирішення цієї проблеми. У той час, коли В.Л. Кіріпчов продовжував затяжні переговори із представниками Полтавського земства, раптово помер дворянин Є.П. Білецький-Носенко, який заповів усе своє майно інституту для формування фонду іменної стипендії [7, арк. 2, 17]. Пожертва включала в себе 334 десятини землі на хуторі «Затишшя» в Чернігівській губернії, загальною вартістю близько 100 000 крб. Цікаво, що виконуючим духівницею Є. П. Білецький-Носенко призначив В.Л. Кіріпчова [6, арк. 17]. Восени того ж року вчений добився дозволу на установку на могилі померлого пам'ятника [6, арк. 51–55].

Спочатку жертва не бралася до уваги. Будівельний комітет вже навіть зібрався придбати 600 десятин землі поблизу Вінниці [8, арк. 19–19 зв.]. Однак Віктор Львович знайшов інший вихід із ситуації. 21 квітня 1901 р. він висунув пропозицію до Міністерства фінансів щорічно асигнувати із бюджету необхідні кошти для стипендії, які б дорівнювали річному прибутку маєтку і становили 4175 крб. Натомість на пожертвованій землі вчений запропонував організувати дослідну ферму [6, арк. 2–3]. Міністерство фінансів підтримало це рішення, і робота над організацією сільськогосподарського відділення почала швидко рухатися вперед, а В.Л. Кіріпчову вдалося у винятково короткий термін організувати другу в Наддніпрянській Україні вищу технічну школу, яка стала найбільш прогресивним спеціальним навчальним закладом у країні.

На превеликий жаль, незважаючи на успішну роботу Віктора Львовича на посаді директора КПП, невдовзі через бурхливі студентські заворушення та небажання безумовно виконувати розпорядження МВС призвело до того, що врешті-решт у 1902 р. науковця було звільнено із усіх посад, які він займав у КПП і лише активна підтримка та клопотання Вченої ради інституту дозволили йому залишитися в Києві та дочитати свої курси до кінця навчального року. У 1903 р. вчений назавжди полишив Київ.

Джерела та література

1. *Из истории* Киевского политехнического института : сб. док. и материалов / Киев. политех. ин-т. КОГА ; под. ред. Ф. Е. Лося, А. С. Плыгунова (отв. ред.), Н. В. Черненко. – К. : изд-во Киев. ун-та, 1961. – Т. 1 : 1898–1917. – XVI, 388 с.

2. *Чеканов А. А.* Виктор Львович Кирпичев : 1845–1913 / А. А. Чеканов. – М. : Наука, 1982. – 176 с.

3. *ДАК*, ф. 18-оц, оп. 1-оц., спр. 2.

4. *ДАК*, ф. 18-оц, оп. 1-оц., спр. 13.

5. *ДАК*, ф. 18-оц, оп. 1-оц., спр. 86.

6. *ДАК*, ф. 18-оц, оп. 1-оц., спр. 251.

7. *ДАК*, ф. 18-оц, оп. 1-оц., спр. 156.

8. *ДАК*, ф. 18-оц, оп. 1-оц., спр. 146.

СПРОБИ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЖІНОЧОЇ ВИЩОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ОСВІТИ У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ НАПРИКІНЦІ ХІХ ст.

Рибченко Д.В.

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (м. Київ)

Створення цілісної системи професійної освіти не втратило своєї актуальності протягом декількох віків. Адже від підготовки кваліфікованих фахівців в галузі сільського господарства залежить економічний добробут держави та продуктивність праці в аграрному секторі.

У кінці ХІХ ст. в Міністерстві землеробства і державних маєтностей постало питання організації в Російській імперії жіночої вищої сільськогосподарської освіти. Для всебічного вивчення його розробки було вирішено зібрати при Міністерстві нараду. Але, перш, ніж ставити питання на обговорення, Департамент землеробства на початку 1897 р. звернувся до І.О. Стебута, М.М. Маруца-Гриневської та інших фахівців з проханням висловити свою думку з цього приводу. Від останніх отримали записки з викладом поглядів щодо організації в державі жіночої сільськогосподарської освіти. Разом з тим Департаментом – отримані звіти про діяльність існуючих жіночих сільськогосподарських шкіл та курсів, а також нариси діяльності подібних шкіл в Німеччині, Франції і Фінляндії. Майже всі фахівці підтримали цю справу, вважаючи, що не слід обмежуватися нижчою та середньою освітою, а давати можливість жінкам отримувати вищу сільськогосподарську освіту. Особливо повно це питання дослідив І.О. Стебут, який визначив головні аспекти започаткування вищої жіночої сільськогосподарської освіти, вказавши